

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-90>

УДК 336

ПРОБЛЕМИ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

PROBLEMS OF THE COMPANY TAXATION SYSTEM UNDER THE MARTIAL LAW

Маршук Ліна Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент,
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4333-7458>

Пасічник Діана Віталіївна

студентка,
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6231-4636>

Marshuk Lina, Pasichnyk Diana

Vinnitsia Institute of Trade and Economic DTEU

Стаття присвячена проблемам системи оподаткування підприємства в умовах воєнного стану в Україні. В дослідженні розглянуто процес переорієнтування економіки на потреби воєнного часу, а саме проаналізовано прийняті після 24 лютого 2022 року Закони України, які внесли вагомі зміни до Податкового кодексу України. Зокрема досліджено раціональність та доцільність переведення великої кількості підприємств на спрощену систему оподаткування. Також було розглянуто окремі аспекти оподаткування операцій з експорту та імпорту після запровадження воєнного стану. В загальному у статті наголошено на важливості реформування системи оподаткування підприємств під час війни задля того, щоб підприємства, які функціонують на безпечній території України могли і надалі ефективно провадити свою діяльність. В ході роботи було також проаналізовано негативні та позитивні наслідки змін до податкового законодавства, а також їхній вплив на формування дохідної частини державного бюджету України.

Ключові слова: податок на прибуток, система оподаткування, воєнний стан, розрахунки з бюджетом, податкові платежі, податковий кредит.

The article is devoted to the problems of the company taxation system under the martial law. In Ukraine, the main sources of financial support for the functioning of the state are taxes, which form the revenue part of both state and local budgets. The timeliness and completeness of their payment also ensure the financial stability of the state. In general, a full-fledged taxation system functions in Ukraine, which affects economic processes at both the macro and microeconomic levels. The tax system is a set of legal norms that regulate the amounts, forms, methods and terms of collection of taxes and payments that are tax-related and necessary for the state to perform its functions. The complex of tax measures significantly affects the economic activity of economic entities, stimulating economic and investment activity. The research examines the process of reorientation of the economy to the needs of wartime, namely, the laws of Ukraine adopted after February 24, 2022, which amended the Tax Code of Ukraine, were analyzed. The rationality and expediency of transferring a significant number of enterprises to a simplified taxation system was investigated. Certain aspects of taxation of export and import operations after the introduction of martial law were also taken separately. In general, the article emphasizes the importance of reforming the system of taxation of enterprises during the war in order for enterprises operating in the safe territory of Ukraine to continue to effectively carry out their activities. In the course of the work, the negative and positive consequences of changes to the tax legislation were also analyzed, as well as their impact on the formation of the revenue part of the state budget of Ukraine. In the course of adopting changes to the taxation system, there is also a negative factor for the state, as revenues to the budget of Ukraine are sharply reduced and it becomes much more difficult for the economy to function in the conditions of martial law. This means that the state is obliged to create a balance between the interests of business owners and the interests of the entire population of the country, establishing the optimal tax burden on enterprises, which will be able to fully ensure a stable and maximum filling of the state budget.

Keywords: income tax, taxation system, martial law, calculations with the budget, tax payments, tax credit.

Постановка проблеми. Оподаткування є найважливішим та найдієвішим інструментом державного регулювання економіки. Саме податкові надходження складають основну частину державного бюджету України. Більша частина податків сплачується безпосередньо підприємствами. Внаслідок цього кожне підприємство в ході провадження своєї діяльності самостійно обирає систему оподаткування задля максимального зменшення податкового навантаження. Регулювання справляння податків з підприємств та контроль за провадженням господарських операцій, що оподатковуються, здійснюється за допомогою різноманітних нормативно-правових актів. Проте з початком військових дій на території України податкова система зазнала суттєвих змін, а отже з'явилась гостра потреба у трансформації чинного податкового законодавства задля врегулювання системи оподаткування підприємств в умовах воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значні напрацювання щодо питань врегулювання системи оподаткування підприємства в умовах воєнного стану відображені в чималій кількості праць таких науковців та фахівців-практиків, як А. Шульга [3], А. Гришко [7], О. Бетлій, Ю. [7], Чиркова [9], Б. Ткачук тощо. Проте під впливом нинішньої ситуації в країні податкова система постійно зазнає змін, а отже дане питання потребує подальших досліджень.

Метою статті є дослідження проблем системи оподаткування підприємства в умовах воєнного стану та аналіз змін до податкового законодавства.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні основними джерелами фінансового забезпечення функціонування держави є податки, які формують собою дохідну частину як державного, так і місцевого бюджетів. Своєчасність та повнота їх сплати забезпечують також і фінансову стабільність держави. В загальному, в Україні функціонує повноцінна система оподаткування, яка впливає на економічні процеси як на макро, так і на мікроекономічних рівнях.

У своїх працях А. А. Шульга зазначив, що система оподаткування – це сукупність податків і зборів (обов'язкових платежів), що стягуються в порядку, який встановлений відповідними законами держави до бюджетів різних рівнів, а також до державних цільових фондів [3].

Одним з основних та найважливіших податків у світі та Україні є податок на прибу-

ток підприємств. Відповідно до Податкового кодексу України, податок на прибуток являє собою прямий податок, який підприємства сплачують з прибутку, одержаного від реалізації продукції (робіт, послуг), основних фондів, нематеріальних активів, цінних паперів, валютних цінностей, інших видів фінансових ресурсів та матеріальних цінностей, а також із прибутку від орендних операцій, роялті та від позареалізаційних операцій [1].

Базова (основна) ставка податку на прибуток в Україні становить 18%. Податок на прибуток складає вагому частку доходів зведеного бюджету України. Аналізуючи рис. 1 можна побачити щорічне зростання обсягів даного податку. Якщо у 2014 році обсяг надходжень становив 40 201,5 млн. грн. (8,81% від загальних надходжень до бюджету), то у 2021 році їх розмір сягав 163 844,5 млн. грн. (9,86% від загальних надходжень до бюджету).

Проте з початку повномасштабного вторгнення російської федерації до України економіка нашої держави зазнала чималих змін. МВФ прогнозує, що ВВП України скоротиться приблизно на 35% за рік. Інфляція сягне 30% до кінця 2022 року.

Загалом від початку війни пошкоджено або зруйновано щонайменше 412 підприємств, з них 64 – це великі та середні. Ця інформація не є точною, адже на даний момент відсутня повна інформація про стан українських підприємств на тимчасово окупованих територіях, а отже цифра може бути значно вищою.

За підрахунками KSE Institute, станом на 01 вересня 2022 року розмір прямих втрат економіки України оцінювався орієнтовно у \$108.3 млрд. або 2,9 трлн. гривень.

В свою чергу, сума непрямих втрат галузей складала приблизно \$ 128.8 млрд. або 3.7 трлн. гривень [4].

На даний момент за оцінками експертів, загальна сума потреб у відновленні зруйнованих активів становить \$ 185 млрд. або майже 5.4 трлн. гривень. Але ми повинні розуміти, що внаслідок війни розмір втрат та сума коштів, які потрібні на відновлення держави щоденно зростають.

Проте, незважаючи на це, багато підприємств України продовжують функціонувати та сплачувати податки в державний бюджет. Загалом розмір сплаченого податку на прибуток за 10 місяців 2022 року склав 88,2 млрд. грн. На рисунку 2 продемонстровано щомісячний розмір надходжень до бюджету податку на прибуток підприємств.

Рис. 1. Динаміка надходжень податку на прибуток підприємства до зведеного бюджету України у 2014–2021 роках

Джерело: розроблено автором за даними [2]

Усі сфери життя держави переорієнтовуються на потреби воєнного часу, у тому числі і система оподаткування. Було прийнято низку Законів, які внесли зміни до Податкового кодексу України та значно стимулювали роботу багатьох підприємств і полегшили їх функціонування.

Закон України від 01.04.2022 № 2173-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків в період воєнного, надзвичайного стану» передбачає новації щодо оподаткування податком на прибуток підприємств.

Основним нововведенням є те, на період дії правового режиму воєнного, надзвичайного стану, неприбуткові організації зможуть надавати за рахунок своїх доходів благодійну допомогу стороннім особам, зазначеним у пункті 63 підрозділу 4 розділу XX Кодексу, навіть якщо надання такої допомоги не передбачено їх статутними документами без загрози втрати статусу неприбутковості. [5]

Також важливим в сфері оподаткування став Закон України від 15.03.2022 № 2120-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану», який надав можливість усім підприємствам з оборотом до 10 млрд. грн. перейти на спрощену систему оподаткування зі сплатою 2%

від обороту замість податку на прибуток (18%) та ПДВ (20%).

ФОПи третьої групи на спрощеній системі отримали можливість сплачувати 2% від доходів замість 5%. [6]

З квітня переходити на цю систему дозволили й компаніям з понад 10 млрд. грн. річного доходу, за винятком тих, хто працював у галузях азартних ігор, обміну валюти, виробництва й торгівлі підакцизними товарами, видобутку, виробництва й реалізації дорогоцінних металів і каміння, діяльності з управління підприємствами, надання послуг пошти та зв'язку.

Вже в середині квітня парламент дозволив перехід на 2-відсоткову систему особам, які організують азартні ігри, виробляють та продають ювелірну продукцію та займаються фінансовою діяльністю.

Це рішення викликало обурення серед економістів, адже відбулося різке зниження податкових платежів до бюджету, хоча в цьому не було необхідності. Підприємства, які зазнали збитків, і так не платили б податок на прибуток. Тому, можна сказати, що рішення про розширення спрощеної системи не було надто раціональним та ефективним і воно пішло не на користь для економіки України. [7]

Також не всі українські компанії перейшли на 2-відсоткову систему, адже більшість втратили б податковий кредит.

Рис. 2. Динаміка щомісячних надходжень податку на прибуток до Зведеного бюджету України у 2022 році

Джерело: розроблено автором за даними [2]

На рисунку 3 зображено динаміку надходження єдиного податку до Зведеного бюджету України у 2019–2022 роках, попри воєнний стан, бізнес продовжує функціонувати і відбувається сплата податків. За 10 місяців 2022 року було сплачено до бюджету 33 616 млн. грн. єдиного податку, що практично дорівнює показнику за весь 2019 рік. Це є позитивним результатом для економіки держави.

Відчутну перевагу від нової системи оподаткування отримали компанії, які здійснюють імпорт продукції: відповідно до нового законодавства вони до липня 2022 року не сплачували ПДВ. У липні дозвіл імпортерам не сплачувати даний податок скасували, адже значно погіршилась конкурентоспроможність українських компаній, які не були звільнені від сплати ПДВ. Протягом квітня-червня надані пільги зі сплати податків на митниці майже вдвічі перевищили суми надходжень від митниці за цей період до загального та спеціального фондів державного бюджету. Тому можна зробити висновок, що дане рішення лише негативно вплинуло на наповнення бюджету держави.

Ще одним важливим законом став Закон України від 03.03.2022 № 2115-IX «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або

стану війни» дозволив не подавати звітність, не сплачувати податки/збори та не реєструвати податкові накладні/розрахунки коригування тим платникам, які внаслідок воєнних дій не мають такої змоги. На час воєнного стану та протягом шести місяців після його завершення платники звільняються від відповідальності за невиконання таких обов'язків. При цьому від платників не вимагалось доведення неможливості подання звітності, сплати податків чи реєстрації податкових накладних, тому фактично всі платники могли не виконувати свої обов'язки незалежно від можливості [8].

Впродовж свого господарювання підприємства щодня вирішують питання щодо правомірності господарських операцій та їх податкових наслідків. Ці ж господарські операції є об'єктом податкових перевірок податковими органами. Проте на даний момент до припинення або скасування воєнного стану на території України податкові перевірки не розпочинаються, а розпочаті перевірки зупиняються, крім:

- камеральних перевірок декларацій або уточнюючих розрахунків (у разі їх подання);
- камеральних перевірок податкових декларацій платників єдиного податку четвертої групи;
- усіх фактичних перевірок.

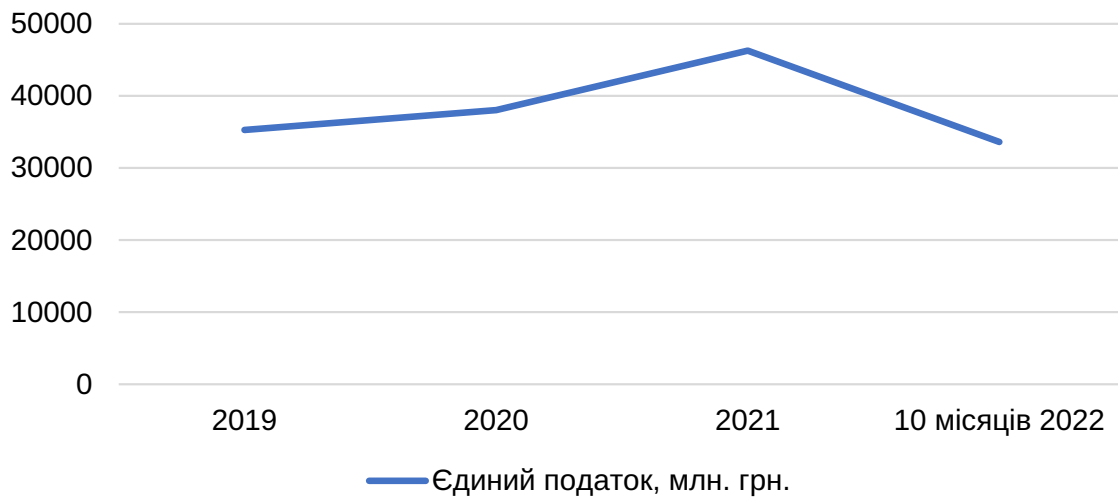

Рис. 3. Динаміка сплати єдиного податку в Україні у 2019–2022 роках

Джерело: розроблено автором за даними [2]

Висновки. Проаналізувавши всі вищенаведені дані, можна зробити висновок, що застосовані державою заходи беззаперечно потрібні для ефективної діяльності українських підприємств. Проте в ході прийняття змін до системи оподаткування існує і негативний фактор для держави, оскільки різко скорочуються обсяги надходжень до бюджету України і економіці

стає набагато важче функціонувати в умовах воєнного стану. Це означає, що держава зобов'язана сформулювати баланс між інтересами власників бізнесу та інтересами усього населення країни, встановивши оптимальне податкове навантаження на підприємства, яке зуміє повністю забезпечити стабільне та максимальне наповнення державного бюджету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Податковий кодекс України від 02.10.2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 28.10.2022).
2. Інформація про доходи до зведеного бюджету України. Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/income/2021/> (дата звернення: 29.10.2022).
3. Шульга А. Система оподаткування та її вплив на фінансово-господарську діяльність підприємств. URL: <http://eadnurt.diit.edu.ua/bitstream/123456789/2507/1/58.pdf> (дата звернення: 03.11.2022).
4. KSE Institute. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/10/Sep22_FINAL_Sep1_Damages-Report.docx.pdf (дата звернення: 02.11.2022).
5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків у період воєнного, надзвичайного стану: Закон України від 01.04.2022 № 2173-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2173-20#Text> (дата звернення: 03.11.2022).
6. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2120-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (дата звернення: 28.10.2022).
7. Гришко А., Бетлій О. Податкові послаблення для ФОПів та інших під час війни. Що залишити, а що переглянути? *Економічна правда*. 18.10.2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/10/18/692753/> (дата звернення: 27.10.2022).
8. Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни: Закон України від 17.08.2022 № 2115-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20#Text> (дата звернення: 03.11.2022).
9. Чиркова Ю., Ткачук Б. Особливості оподаткування зовнішньоекономічних операцій під час воєнного стану в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск 43. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1702/1637> (дата звернення: 03.11.2022).

REFERENCES:

1. Podatkovyj kodeks Ukraïny vid 02.12.2010 roku № 2755-VI [Tax Code of Ukraine dated 02.12.2010 No. 2755-VI]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (accessed October 28, 2022).
2. Informatsiya pro dokhody do zvedenoho byudzhetu Ukraïny. Ministerstvo Finansiv Ukraïny [Information about revenues to the consolidated budget of Ukraine]. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/income/2021/> (accessed October 29, 2022).
3. A. Shulha. Systema opodatkuvannya ta yiyi vplyv na finansovo-hospodarsku diyalnist pidpryyemstv [The taxation system and its influence on the financial and economic activity of enterprises]. Available at: <http://eadnurt.diit.edu.ua/bitstream/123456789/2507/1/58.pdf> (accessed November 3, 2022).
4. KSE Institute. Zvit pro pryami zbytky infrastruktury vid ruynuvan vnaslidok viyskovoyi ahresiyi rosiyi proty Ukraïny [Report on direct damage to infrastructure from the destruction caused by Russia's military aggression against Ukraine]. Available at: https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/10/Sep22_FINAL_Sep1_Damages-Report-.docx.pdf (accessed November 2, 2022).
5. Verkhovna Rada of Ukraine (2022) Pro vnesennya zmin do Podatkovoho kodeksu Ukraïny ta inshykh zakonodavchykh aktiv Ukraïny shchodo administruvannya okremykh podatkov u period voyennoho, nadzvychno-ho stanu [Draft order «On amendments to the Tax Code of Ukraine and other legislative acts of Ukraine regarding the administration of certain taxes during the period of war and state of emergency»] vid 01.04.2022 № 2173-IX. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2173-20#Text> (accessed November 3, 2022).
6. Verkhovna Rada of Ukraine (2022) Pro vnesennya zmin do Podatkovoho kodeksu Ukraïny ta inshykh zakonodavchykh aktiv Ukraïny shchodo diy norm na period diy voyennoho stanu [Draft order: «On the introduction of amendments to the Tax Code of Ukraine and other legislative acts of Ukraine regarding the effect of norms during the period of martial law»]. Zakon Ukraïny vid 15.03.2022 № 2120-IX. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (accessed October 28, 2022).
7. Hryshko A., Betliy O. Podatkovi poslablennya dlya FOPiv ta inshykh pid chas viyny. Shcho zalyshyty, a shcho perehlyanuty? [Tax breaks for individual entrepreneurs and others during the war. What to leave and what to review]. *Ekonomichna pravda*. 18.10.2022. Available at: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/10/18/692753/> (accessed October 27, 2022).
8. Verkhovna Rada of Ukraine (2022) Pro zakhyst interesiv sub'yektiv podannya zvitnosti ta inshykh dokumentiv u period diy voyennoho stanu abo stanu viyny [On the protection of the interests of the subject of reporting and other documents during the period of martial law or the state of war]. Zakon Ukraïny vid 17.08.2022 № 2115-IX. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20#Text> (accessed November 3, 2022).
9. Chyrkova U. L., Tkachuk B. M. (2022) Osoblyvosti opodatkuvannya zovnishn'oekonomichnykh operatsiy pid chas voyennoho stanu v Ukraïni [Peculiarities of taxation of foreign economic operations during martial law in Ukraine]. *Ekonomika ta suspil'stvo*. Vol. 43. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1702/1637> (accessed November 1, 2022).